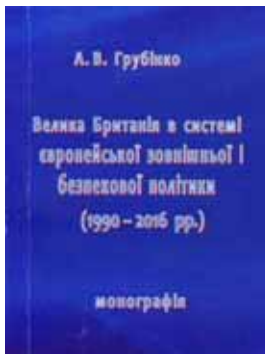

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

ГРУБІНКО А. В. ВЕЛИКА БРИТАНІЯ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ (1990–2016 РР.): МОНОГРАФІЯ. –
ТЕРНОПІЛЬ: ВЕКТОР, 2017. – 668 С.

На днях увага української громадськості була прикута до досліджень британського аналітичного центру Chatham House “Боротьба за Україну” (The Struggle for Ukraine). У презентованій доповіді йшлося про основні виклики, успіхи й невдачі у зовнішній та внутрішній політиці України з часів Євромайдану до сьогодні, які пов’язані з наступними подіями, а саме – російською агресією, потребами глибинних реформ і модернізації Української держави. Поряд із природним інтересом до цих питань, вирішення яких рівняється нині буттю України, важливим є бачення місця Великої Британії у системі європейської зовнішньої і безпекової політики у 1990–2016 рр., осмислення дій сильного і впливового гравця на європейській та міжнародній сцені.

Останні події, пов’язані з Brexit укотре привернули увагу до Великої Британії, залишивши післямак нового бачення трансформацій Європейського Союзу й прагнення розуміння дій третьої (четвертої – за різними джерелами) у світі за військовими витратами ядерної держави. За останніми інформджерелами відомо, що Тереза Мей на саміті у Брюсселі буде говорити про “амбіційне і глибоке та особливе партнерство”, яке хоче побудувати між Британією та ЄС після Brexit. Тож актуальність проблеми рецензованої монографії Андрія Грубінка очевидна, як у ключі питання сучасної європейської безпеки, так і розбудови відносин Україна – Велика Британія.

У теоретичному концепті розгляд теми є одним із затребуваних в українській історіографії. Власне, перед нами перше монографічне дослідження історії участі Великої Британії у зовнішній та безпековій політиці Європейського Союзу. Одразу зауважу, що автор дослідження уже відомий у науковому просторі як дослідник історії Великої Британії, зокрема, українсько-британських відносин у 1991–2004 рр. (політичне та військове співробітництво).

З актуальності, привертає увагу уже назва дослідження у контексті постановки проблеми окресленого часу, яка логічно отримала розкриття у цілісному оригінальному дослідженні, елементах його темпорального виміру. Якщо коротко, то у роботі виокремлено питання ролі Великої Британії у становленні СЗППБ (Спільна зовнішня політика і політика безпеки) та вплив цієї політики ЄС на відносини королівства з іншими стратегічними партнерами; з’ясовано особливості британського впливу на оформлення СЗППБ в установчих договорах об’єднання; запропоновано компаративний аналіз позицій королівства щодо СЗППБ з баченнями Франції та Німеччини, осмислення американсько-британських відносин у розвитку європейської зовнішньої та безпекової політики; розглянуто історичні аспекти практичної участі держави в реалізації СЗППБ, зокрема, у відносинах ЄС з державами Східної Європи (й Україною); визначено особливості британського підходу до формування військової компоненти ЄС в контексті трансформацій НАТО, місце британського ВПК у військово-технічній кооперації держав об’єднання, досвід участі країни у військово-гуманітарних акціях ЄС. Як бачимо, кожне положення є наповненим і

багатогранним, й ці повнота і грані у всій послідовності й дискретності знайшли розгляд у книзі.

Кажуть, що метод індукції є характерним для людської свідомості, у пошуку виходу з конкретного до загального. Тоді як індукція властива підсвідомості, яка шукає вияв загальних законів у конкретному. Їх вдало застосував дослідник, поряд з іншими, відзначаючи особливу природу Європейського Союзу. Уже на перших сторінках зауважує: “Історична специфіка СЗППБ ЄС як неординарного за своєю сутністю і завданнями практично впроваджуваного феномену зовнішньополітичної та військово-політичної регіональної інтеграції зумовлена складністю системи детермінант його формування і структурно-функціонального наповнення” (С. 13). Далі зазначає: “СЗППБ як специфічна (унікальна) сфера кооперації держав повною мірою відображає концептуальну дихотомію сутності Євросоюзу на рівні “міждержавний – наднаціональний”... Провідними моделями є моделі “змінних геометрій” і “різношвидкісної інтеграції” з елементами “секторальної інтеграції” (С. 22). Й одразу долучає Британію: “В основі концептуальних підходів Великої Британії до участі у формуванні СЗППБ ЄС лежать традиції прагматичного функціоналістського реалістичного підходу з елементами федералістської кооперації (на противагу класичному федералізму), екстерналізації (концепція “розширення замість поглиблення) і мінімального інституціоналізму (С. 22). Цікаво й грамотно з’ясувавши концептуально-теоретичні засади дослідження, автор задає міцності його логічно-аналітичних висновків надалі.

Привертає увагу прагнення історика-міжнародника не лише досліджувати, розповідати й аналізувати, а витворювати власний концепт, що вирізняє роботу. Так, згідно авторського бачення керівництво Великої Британії прагнуло використовувати механізми об’єднання для посилення впливу на міжнародній арені, дотримуючись мінімалістських позицій щодо їх інституційно-функціонального наповнення. Історик обґрунтовує в дослідженні низку внутрішніх і зовнішніх детермінант, які зводить в єдиний центральний концептуальний фактор – британські уряди ніколи не розглядали європейську інтеграцію (та регіональну політику загалом) як пріоритетну сферу зосередження своїх міжнародних зусиль, яка б явно переважала або заміняла за значенням інші історично важливі для держави напрями зовнішньої політики – відносини з США і країнами Співдружності Націй. Тому СЗППБ ЄС розглядалася як важливий, але не головний механізм зовнішньої політики королівства, участь у якому не повинна була суперечити її засадничим принципам – прагматизму, державоцентризму, парламентському суверенітету, глобальному охопленню, балансу сил, наступності, атлантизму (С. 544).

Слушно надаючи особливої уваги в тексті останньому, автор висновує, що балансування між ЄЕС/ЄС і США (НАТО) стало водночас перевагою і проблемою у європейській політиці країни.

Зауважимо, що дослідження побудовано на основі добротної джерельної бази й історіографічних праць. Привертає увагу принцип подачі історіографії, а також, окрім української, зарубіжна історіографія, особливо британська і російська. Саме ґрунтовна робота з джерелами дозволила автору вибудувати структурно чітко і наповнити конкретним змістом буквально кожне питання праці. За результатами дослідження автор пропонує періодизацію історії участі Великої Британії у СЗППБ ЄС, у якій виокремлює й аналізує періоди: 1) традиціоналістський (1990–1997), 2) еволюційно-прогресивний (1998–2002), 3) кризовий (2003), 4) реалістичний (прагматично-функціональний) (2004–2010), скептично-інерційний (2010–2016).

Природно, особливу увагу привертає розділ, присвячений політиці Великої Британії щодо України в означеному контексті. Історик аналізує події, які мали

місце упродовж 1990–2016-го рр. на лінії Велика Британія–Україна, констатує, що ця країна була одним із найпослідовніших союзників в реалізації європейських прагнень нашої держави.

Врехіт укотре показав, з одного боку, впевненість Британії у власних силах і традиції, хоч різниця голосів “за” – “проти” була невеликою, а з другого, – трансформаційні зміни, яких потребує об’єднання європейських держав.

“Суперечки про майбутнє Європи ведуться на різних рівнях. А моя позиція по суті дуже практична. У мене немає часу на політичні гасла, які лякають нас жахами про європейську наддержаву або Четвертий Рейх. Мене також важко зарахувати до федералістів, які вважають, що ми маємо відмовитися від нашої національної ідентичності на користь ідеї під назвою Європа. ... в цілому Євросоюз – це кооперація з метою досягнення добра, і тягар відповідальності лежить на тих, хто хоче відмовитись від цієї кооперації”, – зазначав свого часу британський політик і економіст, заступник лідера партії Ліберальних демократів Вінс Кейбл. На етапі політичних дискусій щодо виходу країни з Європейського Союзу він писав у колонці The Guardian, що панічний і поспішний вихід з Євросоюзу – стрибок у невідомість, який приведе до неочікуваних фінансових втрат. Без значної частини дипломатичного і військового потенціалу, без Британії залишаться і ЄС, констатує Андрій Грубінко. Додаючи на кінець, що наявний міжнародний вплив і досвід Сполученого Королівства, інтереси ЄС у співпраці з Лондоном, у якому провідні позиції займе тандем ФРН і Франції, загрози європейській безпеці змусять сторони підтримувати тісний формат співпраці на рівні загальних політичних консультацій, у питаннях військово-промислової кооперації і миротворчості. Критично налаштована до наднаціональних формувань Британія зробить ставку на розвиток традиційного міждержавного співробітництва з провідними державами Європи (С. 553).

На порозі 2018-го року, осмислюючи весь шлях колись потужної Британської імперії, історію країн Європейського Союзу, України, залишається стійке відчуття, що тільки спільними зусиллями можна забезпечити мир в регіоні. Й хто зна, чи Сполучені Штати Європи не набудуть сили на континенті.

А повертаючись до монографії, закцентую її новизну, цінність й цілісність. До читання усім, хто цікавиться питаннями новітньої всесвітньої історії та міжнародних відносин, а також тим, хто їх вирішує.

Леся Алексівець
(Україна)